

## **Böoredimmie gihtjemegoerem vaestiedidh SAMINOR-3 - goerehtimmesne**

### **Mij SAMINOR?**

SAMINOR lea healsoe- jñh jieledeetsiehkigoerehtimmie almetji gaskem dajvine saemien jñh nõörjen årrojigujmie. Goerehtimmie edtja daataváaromem dotkemasse vedtedh mij sæjhta lissiehtamme daajroem healsoen, skiemtjelassi jñh jieledeetsiehkien bijre vedtedh årroji luvnie mah dajvine noerhtene årroeh jienebi etnisiteetigujmie. Ulmie lea ov-healsoem hööptedh, jñh healsoedienesjefaalenassem gaajhkesidie bueriedidh.

Goerehtimmiem tjirrehtamme göökth aarebi, minngemes aejkien 2013-2014. Saemien healsoedotkemejarnge (Senter for samisk helseforskning) UiT Nöörjen arktiske universiteetesne goerehtimmiem tjirrehte.

SAMINOR 3 eelki tjaktjen 2023 jñh lea goeven 2025 raajan 49 tjielth vááksjeme Gaske- jñh Noerhte-Nöörjesne. Datne lih akte dejstie gieñ bööresovvin gosse SAMINOR 3 dov tjieltem vaaksjoeji. Jalhts idtjih lih meatan dejnie fysiske goerehtimmine, mijjiej datnem daelie birrebe gihtjemegoerem vaestiedidh mij lea joekoen vihkeles bielie goerehtimmeste, jñh vyörtegs bievnesh vadtá.

### **Mannasinie datnem gihtjebe meatan årrodh?**

Mijjiej datnem gihtjebe meatan årrodh dan ávtteste datne leah aaltarisnie 40 – 79 jaepieh jñh dajvesne årroeh gusnie SAMINOR:m 3 tjirrehtamme. Gaajhkh årrojñ daennie aalteredáehkesne abpe jallh bielie tjielteste, bööresuvvieñ meatan. Dov nomme jñh adresse leah veedtjesovveme Folkeregisteristie.

### **Mannasinie meatan årrodh SAMINOR-goerehtimmesne?**

Mijjiej tuhtjebe vihkele illedahkide báástede saarnodh. Dov tjielte aaj jñjtse reektehtsem illedahkigujmie áádtje tjielten dáehkienjeptjesne.

Gosse leah meatan, dellie vihkeles dáarjoem healsoedotkemasse vadtah. Illedahkh goerehtimmeste maehtieh jñjnem årroji healsoetsiehkien bijre soptsestidh, jñh daate nuhteligs daajroe tjiełtide, fylhkentjietide, healsoeáejvieladtjide jñh Saemiedægkan. Dah maehtieh dam daajroem nuhtjedh hööptije barkojne nierhkedh mestie buerebe healsoe jñh sjiehtedamme healsoedienesjh sjáedta.

Fierhte almetje gie meatan lea seamma vihkele, mejtie saemien, kveenen jallh daaroen, noere jallh báeries, friskes jallh skiemtjes. Dan jienebh mah meatan sjidtieñ, dan elliesábpoe jñh vyörtegsábpoe SAMINOR sjáedta.

### **Gihtjemegoere**

Datne bööresovvh mijjen digitaale gihtjemegoerem dievhtedh. Gihtjemegoere lea daaroengielesne, áarjelsaemien, julevsáemien, noerhtesaemien jñh englaanten gielesne.

## Dan bjiŕe gihtjebe gihtjemegoeresne

Gihtjemegoere gellie gyhtjelassh átna dov healsoen, skiemtjelassi jiŕh jieledevuekien bjiŕe

- joekehts skiemtjelassh
- vaajmoe- jiŕh áerieskiemtjelassh jiŕh diabetes /sohkere-jaamedh-gæbja
- covid-19
- átnoe bádtjiŕste dáaktaristie
- fysiske vaejvieh
- baenie- jiŕh njaelmiehealoe
- náajsanvoete, maana, ietnienaehpie jiŕh aalteremálsome
- átnoe alternatiŕve bádtjeste /aerpievuekien dávvojistie
- sierredimmie jiŕh laavseme
- vædtsoehvoete jiŕh daaresjimmie
- funksjovnegiehpiedimmieh
- átnoe jiŕh madtjelevoete healoe- jiŕh hoksedienesjigujmie
- guktie histovriŕjes heannadimmieh datnem baajnehtieh daanbien
- negatiŕve heannadimmieh jieliedisnie
- beapmoe
- jieledekvaliteete
- nahkerevaejvieh
- mentaale healoe
- jiŕtjeskaaroehtimmie jiŕh pryøveme jiŕtse jieledeem náhkehtidh
- guktie kljima jiŕh eatnemeskilkehtassh datnem baajnehtieh
- barkoe/ööhpehtimmie/ekonomije
- átnoe sosijaale dienesjiŕstie jiŕh trygde
- ruvsemehtieh
- sosijaale dáarjoe jiŕh haalveme
- seksuelle váåksjehtimmie
- fysiske darjomh
- átnoe sosijaale dienesjiŕstie jiŕh trygde
- religijovne
- giele jiŕh etnisiteete, jiŕh kultuvre

Bievnesh goerehtimmien bjiŕe mearan dihte jáhta, jiŕh báetijen aejkien dotkemeilledahki bjiŕe, siŕhtebe bæjhkohtidh SAMINOR:n needtesæjrosne ([www.saminor.no](http://www.saminor.no)), plaeriej, sosijaale mediji tjirrh jiŕh ovmesse öörneminie jiŕh almetjetjáanghkojne.

## Persovnevaarjelimmie, dov jáåhkesjimmie jiŕh reaktah

Jiŕtjevyljehke meatan árrodh SAMINOR-goerehtimmesne. Datne jiŕtje moenh mah gyhtjelassh datne siŕjth vaestiedidh–Gosse meatan SAMINOR-goerehtimmesne datne jáåhkesj bievnesh dov bjiŕe maehtieh átnasovvedh dotkemasse saah man guhkiem ávtese. Jáåhkesjimmie faamosne goske eventuelle veeljh dam báåstede giesedh. Datne aaj jáåhkesj maehdedh bööresovvedh orre jallh lissie goerehtimide jis sjyöhtehke sjædta.

### Dov reaktah

Gaajhkesh mah meatan orreme SAMINOR-goerehtimmesne reaktam utnich daejredh mah bievnesh mah leah registreereme siŕjen bjiŕe. Dov lea aaj reakta eventuelle fiejlieh staeriedidh dejnie bievnesinie mah leah dov bjiŕe registerisnie.

Maahtah saah gaæssie dov jáåhkesjimmiem báåstede giesedh. Jis jiŕtjemdh goerehtimmeste giesh, dellie dotkeme dov bievnesidie náhka. Men ij leah læjhkan faamosne jis bievnesh joe leah anonyme dorjesovveme jallh meatan orreme analysine. Jis daajroem dej bievnesi bjiŕe siŕjth, mejtie SAMINOR lea dov bjiŕe vöörhkeme, jallh siŕjth dov jáåhkesjimmiem báåstede giesedh, maahtah mijjem gaskesadtedh e-påastesne [saminor@uit.no](mailto:saminor@uit.no).

### Govlehtallijh jiŕh tjåadtjoehtæjjah

Saemien healsoedotkemejarng (Senter for samisk helseforskning) UiT Nöörjen arktiske universiteete SAMINOR 3-goerehtimmiem tjirrehte. Tjåadtjoehtæjja daatagietedimmien ávteste SAMINOR-

goerehtæmman lea UiT Nöörjen arktiske universiteete. Daate sæjhta jiehtedh universiteete dam bijjemes diédtem átna guktie bievnesh vöörhkesuvvieh jñh áehpies dorjesuvvieh. Maahta persovnevaarjelimmietjirkijem UiT Nöörjen arktiske universiteetesne gaskesadtedh sijjesne [personvernombud@uit.no](mailto:personvernombud@uit.no)

Tjåadtjoetæjja dotkemen ávteste lea SAMINOR:n faageles ávtehke, dotkije 1, dr.med. Ann Ragnhild Broderstad.

Maahtah aaj gaskesem vaeltedh Daatavaaksjoeminie jallh Staaten healsoevaaksjoeminie (Datatilsynet jallh Statens helsetilsyn) jis dáájrñh bievnesh eah almetje- jñh healsoelaaki mietie gietesovvh.

## Mij dov bievneshigujmie sjugnehte?

Bievnesh dov bijre jñh dov vaestiedassh gihtjemegoeresne vöörhkesuvvieh báetijen aejkien dotkemasse akten daatabaasese gusnie UiT Nöörjen arktiske universiteete lea tjåadtjoetæjja gñtedimmien ávteste.

Gaajhkh bievnesh nommen jñh reakedsnommeren namhtah vöörhkesuvvieh. Akte koda datnem ektede dov bievneshidie. Kodatjoevenje sierrere dov healsoebievneshigujmie vöörhkesávva, jñh ajve gaertjielidhkie láhkoe almetjiigujmie mah baahtsemem kodatjoevenjasse áádtje mah maehtieh dov bievnesh dutnjien ektiedidh. Dotkije ij riekte bievnesh dov bijre áádtjoeh mejgumie maahta dov identiteetem daejredh. Akte tjáenghkie kombinasjovne bievneshigujmie maahta sáemies aejkien aktem almetjem identifiseeredh. SAMINOR tjiereste nuepiem gaertjielidh almetjh ov-riekte identifiseeredh. Dan ávteste dotkijh ajve gaertjielidhkie bievnesh áádtjoeh mah leah eevre daerpies sijjen dotkemeálman.

Dov bievnesh jñh pryövñh vöörhkesuvvieh dan guhkiem daerpies, jis ih dov jááhkesjimmiem báástede giesieh.

## Gñeh maehtieh daatah SAMINOR:ste nuhtjedh?

Jis jaavoe jeahta meatan árrodh goerehtimmesne, datne jááhkesjh dov bievnesh maehtieh dotkemisnie átnasovvedh dan guhkiem daerpies. Medisijnen dotkeme iktegieth jorkese, jñh báetijen aejkien daatah dotkemeprosjektine átnasuvvieh, jis dah leah sñejhme laaki jñh mieriedimmiej mietie.

Jis edtja baahtsemem SAMINOR-materijellese áádtjodh dotkemeprosjekth tjuerieh SAMINOR:en prosjektetávvoem luhpien bijre syökedh. Daata SAMINOR:este maahta átnasovvedh dotkemeprosjektine dejnie ulmine lissiehtamme daajroem vedtedh healsoen, skiemtjelassi jñh jieledetsiehkij bijre árroji luvnie, mah jienebeetnihkeles dajvine noerhtene árröeh. Dotkemeprosjekth mah daatah SAMINOR:este nuhtjiedh edtjiedh tjíelke náhtoeaarvoem árröejidie utnedh dejnie goerehtamme dajvine.

Gaajhkesñh mah dotkememaahtoem (dáakteregraade jallh plearöeh) jñh ektiedimmiem sáemies nöörjen dotkemeinstitusjovnese utnieh maehtieh luhpien bijre syökedh daata analyseeredh SAMINOR:este. Studeenth maehtieh aaj luhpiem áádtjodh SAMINOR-daata nuhtjedh gosse áejviebíhkedæjja lea prosjekten ávtehke. Pollise, tjirkemesñelth jallh jeatjah kommersijelle institusjovññh eah sñjñth baahtsemem daatide áádtjodh.

## **Magkerh daatah maectieh vadtasovvedh?**

Dotkijh sijhtieh ajve dejtie bievnesidie åadtjodh mah leah daerpies juktie maectiedh vaestiedidh sijjen sjjere dotkemegyhtjesside. Dotkijh sijhtieh ajve baahsemem daatide åadtjodh rïektes identifiseerden persovnebievnesei namhtah. Daate sæjhta jiehtedh damtemes bievnesih dov bïjre leah bäärhte vaaltasovveme. Gosse dotkijh leah gaervies sijjen analysigujmie, tjuerieh gaajhkh bievnesih skubpedh mejtie leah åådtjeme.

## **Mah krïevenassh daerpies jis edtja baahsemem SAMINOR-daatide åadtjodh?**

Gaajhkh dotkemeprosjekth mah sijhtieh daatah SAMINOR:ste nuhtjedh, tjuerieh mieriej sisnjeli årrodh nïörjen laakijste jïh mieriedimmijste, jïh leah tjoereme daerpies jååhkesjimmieh reebledh åvtelen daata deellesåvva.

Gaajhke healsoedotkemisnie gusnie gyhtjelassh/dotkemegyhtjelassh feerhmieh a) saemieh goh dæhkie, jïh/jallh b) tjïelth/regijovnh gusnie saemieh leah stoorre låhkoe årroejijstie, saemien ektie jååhkesjimmie edtja gååvnesidh. Tjuara dagkeres jååhkesjimmiem veedtjedh Saemiedigkien moenehtsistie Sakkyndig etisk komité for samisk helseforskning gaajhkide prosjektide mah bievnesih SAMINOR:ste nuhtjeh.

Muvhtine dotkemeprosjektine maahta pryövïh jïh anonyme bievnesih dotkijidie deelledh jeatjah laantine (aaj EU/EØS:en ålkolen). Daate dorjesåvva guktie mijjen ålkoelaanten laavenjostoegejmieh eah maectieh bievnesih dutnjien goh almetje ektiedidh. Prosjekteåvtehke tjuara barkoem utnedh aktene nïörjen dotkemeinstitusjovnesne, jïh eaktoeh persovnevaarjelimmiemieriedimmesne tjuerieh illesovveme årrodh.

## **Dov bievnesih jïh ektiedimmie jeatjah registeridie**

Muvhtine dotkemeprosjektine dov daata SAMINOR-goerehtimmeste sæjhta bievnesidie dov bïjre aktanadtedh jeatjah registerijstie. Dotkijh mah sijhtieh daatah ektiedidh jeatjah registeridie tjuerieh jååhkesjimmiem åadtjodh sïejhme nïörjen laaki mietie, åvtelen maahta dagkerh ektiedimmieh darjodh. Prosjekth ajve luhpiem åadtjoeh vihties bievnesih ektiedidh gusnie dotkemeprosjekten ulmie lea SAMINOR:en bijjemes ulmien sisnjelen, V. [helseregisterloven § 19 a](#).

Daate maahta vuesiehtimmien gaavhtan nasjonaale registerh årrodh skïemtjelassi bïjre, baalhka, trygde, ööhpehtimmie, barkoe jïh plearoeh, diagnovseregisterh skïemtjegåetine jallh bievnesih jeatjah healsoegoerehtimmijste mejnie meatan orreme. Muvtht sjyöhtehke registerh leah:

- Krefregisteret, Dødsårsaksregisteret, Hjerteregisteret, infeksjonsregistre, Legemiddelregisteret (tidligere reseptregisteret), Medisinsk Fødselsregister, Norsk pasientregister, KUHR-databasen (Gïehtjedimmie jïh maaksoe healsoerefusjonijste) trygderegisteret FD-trygd, jeatjah registerh NAV:ste, registerh Statistisk Sentralbyråeste årroji, fuelhkien, trygdebïevnesi, ööhpehtimmien jïh vielie bïjre, histovrijes registerh jïh jeatjah nasjonaale registerh jïh almetjeryöknedimmieh.

Gåarede jeatjah registeridie ektiedidh viehkine dehtie 11-sifferen reakadimmienommeristie maam gaajhkh årrojh Nïörjesne utnieh. Daate dorjesåvva naemhtie guktie dotkijh eah daajroem åadtjoeh dov

identiteeten bijre. Ektiedimmie registeridie lea vaarjelamme kodatjoevtenjen tjirrh mij sierrene vöörhkesåvva.

Bievnes mah dov bijre veedtjesuvvieh registerijstie sijhie ajve åtnasovvedh dennie vihties dotkemeprosjektesne, jii eah sijhth bäästede sertiestovvedh SAMINOR:ese jallh desnie vöörhkesovvedh.

Maehtebe datnem ikth vielie gaskesadtedh gyhtjelasine mejtie sijhth meatan årrodh orre dotkemeprosjektine mah edtjeh jienebh daatah tjöönghkedh, v.g. gihtjehtimmieh jallh gihtjemegoere. Dellie sijhth bievnes åadtjodh prosjekten bijre, jii jijtjevyljehke dutnjien mejtie sijhth meatan årrodh.

Jis aarebi meatan orreme SAMINOR:esne, dellie bievnes mejtie dælie vadtah tjåanghkan biejesuvvieh bievniesigujmie dov bijre dejstie aarebi SAMINOR-goerehtimmijste.

### **Gaskesadtemebievnes**

Jis dov lea gyhtjelas SAMINOR:en jallh Saemien healsoedotkemejarnjen bijre maahtah mijjem gaskesadtedh sijjesne [saminor@uti.no](mailto:saminor@uti.no). Mijjeh pryövebe gaajhkh gyhtjelas vaestiedidh.

Gåarede aaj mijjem tellefovnesne gaskesadtedh +47 40 64 94 69 aarkebiejjien askem ts. 10.00 – 14.00.

### **Fulkh SAMINOR-goerehtimmiem**

Maahtah SAMINOR:en bijre lohkedh mijjen nedtesæjrojne ([www.saminor.no](http://www.saminor.no)). Desnie sijhth orrestamme bievnes gaavnedh darjomi bijre mah juhtiemini jii dotkemeilledahkh. Reektehtsh mah dorjesuvvieh tjæeltide mah leah meatan, sijhtieh nedtesæjrosne årrodh. Maahtah aaj meatan fulkedh goerehtimmesne sosijaale mediijinie.